

Rolf Torstendahl

GENMÅLE TILL INGVAR JOHANSSON

Ingvar Johansson polemiserar mot min artikel »Historiska skolor och paradigm» i *Scandia* 45 (1979). Eftersom »varken Torstendahl, Törnebohm eller Odén förstått (eller åtminstone inte accepterat) Kuhns 'most novel and least understood aspect' av paradigmbegreppet, förmedlingen mellan teorin och empirin, 'exemplars', så känner jag mig i gott sällskap. I all synnerhet gör jag det, då Johansson konstaterar, att det är tveksamt om Kuhn själv varit klar över alla konsekvenser av sitt paradigmbegrepp och att den tolkning jag använt är det intryck man normalt får i första hand. Min avsikt har aldrig varit att lansera någon nytolkning av Kuhn. Jag vill dock inte bestrida Johanssons rätten att föra fram en originell tolkning av Kuhn – men är *Scandia* rätta platsen att göra det?

Jag menar att det finns intressanta förändringar i humanvetenskapernas utveckling, och att dessa förändringar normalt är bundna till »skolor» av vetenskapsmän. Kärnpunkten i min framställning är att dessa förändringar inte är av den natur, som min tolkning av Kuhn ger vid handen att han menar att naturvetenskapens förändringar är. Jag ger i artikeln tre (varandra icke uteslutande) alternativ till innebörd av paradigmskiftet inom humaniora och samhällsvetenskap, men finner att inget av dem passar helt väl för att tolka de förändringar som ägt rum inom humanvetenskaperna. Om nu Johansson tolkar om Kuhn (en tolkning som kanske enligt min mening skulle behöva ytterligare någon empirisk förankring om den skall avse Kuhn och inte bara Johansson), så att Kuhn påstås ha sagt något annat än vad jag och andra trott, så förändrar det bara referensen till Kuhn. Resten av resonemanget – att det finns förändringar inom humanvetenskaperna som inte tillfyllest fångas upp genom de tre alternativa referensramar som jag konstaterar har använts som betydelser för paradigm, och att dessa förändringar kanske bättre nås i andra begrepp utan hänvisning till paradigm – det kvarstår.

Johansson gör en summering av »weibullianismen» som han kommenterar med att vad gäller källkritiken tyder det mesta på att den innehåller 'exemplars', vilket innebär att det borde finnas kopplingar till konfliktperspektiv, individualism och handelsmotivet bakom politiska konflikter. Vad han därvid inte observerar är den empiriska grundvalen för det han summerar – det är risk att t ex Lauritz Weibull själv inte var »weibullian», om man skall fordra speciella kopplingar av dessa slag.¹ Viktigt är också att även andra skolor betonat källkritik, om än inte lika genomgående och kraftigt. Men dessa – utomlands finns flera påtagliga exempel och även i Sverige antydningar

¹ Till empirin ämnar jag återkomma. Jag kan dock nämna att handelsmotivet finns hos Lauritz Weibull egentligen bara i S:t Knut i Österled, konfliktperspektivet nästan alltid och individualismen ofta. Kräver man högre precision kan det bli allt svårare att finna genomgående motiv.

till paralleller – har inte påverkats av »urtypens» makt. De blev inte »weibullianer». När Johansson skjuter undan mitt svar, att källkritiken bara utgjorde en del av den vetenskapssyn som Lauritz Weibull gjorde till sin, så ger han ingen klarhet åt dessa empiriska förhållanden utan skapar bara en rad nya egendomliga problem.

Om Johansson hade bemödat sig litet mera att få fram vad jag ville säga i min artikel, hade han funnit, att jag vill betona tankeutvecklingen inom skolbildningen »weibullare». Paradigmbegreppet – i dess olika varianter, Johanssons inbegripen – är ägnat att fördunkla denna tankeutveckling, där också väsentliga moment visat sig utbytbara. Skolbildningen tycks nämligen faktiskt hållas samman av såväl sociala (lärare-elev-relation t ex) som intellektuella faktorer, där de förra ibland kan ersätta de andra.

Johanssons artikel har sin tyngdpunkt i en nytolkning av Kuhn. Måhända är denna ett intressant bidrag till vetenskapsteorin. Dess relevans för frågan om den svenska historiografiska utvecklingen under 1900-talet är dock avhängig av en empirisk undersökning av »weibullianska» *exemplars*, som Johansson inte ger och som det finns skäl att efterlysa. Den motbevisar däremot varken min kritik av tidigare användning av paradigmbegreppet om historievetenskap i Sverige under 1900-talet eller min grundtanke att väsentliga skillnader och förändringar inom humanvetenskaperna bättre uttrycks i termer av minimikrav och optimumnormer än i det paradigmbegrepp, som följer de kontinuerliga förändringarna i vetenskaplig grundsyn. Om Johansson tagit till sig själv sin uppmaning åt mig att läsa hermeneutik skulle han ha funnit tolkningsregler, som säger att man skall tolka texter med hänsyn till helheten. Hade han gjort det hade han kanske funnit väsentligheterna i den framställning han polemiserar mot och också undgått att misstolka enskildheter.